

Ks. Edward Walewander, *Pedagogia katolicka w diecezji lubelskiej 1918 – 1939*, Lublin 2007, ss. 415. Wydawca: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Nakładem Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II niedawno ukazała się publikacja autorstwa znanego pracownika naukowego w Katedrze Pedagogiki Porównawczej na Wydziale Nauk Społecznych ks. prof. dra hab. Edwarda Walewandra pt. *Pedagogia katolicka w diecezji lubelskiej 1918 – 1939*. Autor podjął niezwykle ważny problem w działalności kościelnej mianowicie realizację obowiązku wychowania katolickiego wiernych przez duszpasterzy. Rozprawa posiada charakter analityczny, a przy tym została oparta na bogatym materiale źródłowym oraz literaturze przedmiotu. Podkreślić nadto należy, że zarówno ta praca, podobnie jak inne pióra tegoż autora, posiada cechy nowatorskie i wytyczające kierunki badań w tej dziedzinie.

Misja wychowawcza Kościoła katolickiego na przestrzeni wieków napotykała na różnicowane warunki w społeczeństwach, w tym także w społeczeństwie polskim. Bez wątpienia sprzyjające okoliczności towarzyszyły wszelkiej działalności kościelnej w II Rzeczypospolitej. Odzyskanie wolności w działaniu otworzyło jednocześnie nowe kierunki aktywności kościelnej, mimo że ujawniło ogrom trudności w ich realizacji. Przede wszystkim liczba duchowieństwa katolickiego po okresie niewoli narodowej zwłaszcza na terenach b. Królestwa Polskiego była dramatycznie niska. Przy tym urzędnikom rosyjskim udało się doprowadzić do głębokiego podziału pomiędzy wiernymi a duchowieństwem, którego wyrazem była podejrzliwość i nieufność wiernych wobec swoich duszpasterzy parafialnych. Mimo tych trudności Kościół nie zrezygnował ze swych zadań wychowawczych, a duchowni w różnej formie tę działalność z dużym poświęceniem podjęli. Tę bogatą problematykę wychowawczą Kościoła ks. profesor E. Walewander ukazał na terenie diecezji lubelskiej.

Obszerną swoją publikację Autor podzielił na 4 rozdziały. Zgodnie z zasadami naukowymi w pierwszym rozdziale ukazał diecezję (lubelską) jako *locus paedagogicus*, w której duchowieństwo wypełniało zadania wychowawcze w ramach szeroko pojętej pracy parafialnej. W diecezji lubelskiej po odzyskaniu niepodległości podjął pracę biskup Marian Fulman, który w tej dziedzinie posiadał bogate doświadczenie z czasów pracy parafialnej w Częstochowie. Podjęty przez biskupa program wychowawczy realizowało duchowieństwo diecezjalne, zakony i zgromadzenia zakonne oraz stowarzyszenia religijne, głównie w aspekcie społeczno – religijnym. Nie mniej istotne obowiązki w tej dziedzinie spoczywały na ówczesnej szkole, przede wszystkim na prefektach szkolnych. Kierunki działalności wychowawczej, podjęte przez biskupa Fulmana były rozwijane przez wielkie ośrodki naukowe w ówczesnej diecezji lubelskiej – Seminarium Duchowne oraz Katolicki Uniwersytet Lubelski, skąd uzasadnione i rozwinięte metody działania w tym zakresie docierały do szerokich kręgów społeczeństwa katolickiego.

Proces realizowania pedagogii katolickiej w diecezji lubelskiej dokonywał się przez aktywną działalność duszpasterzy parafialnych. Posiadała ona charakter ogólny, adresowany do ogółu wiernych, bez podziałów na grupy społeczne i religijne. Rola duszpasterza parafialnego w tej dziedzinie była nie do zastąpienia. Jego zasadniczym obowiązkiem było takie kształtowanie postaw wiernych, aby zasady wiary katolickiej wcielali w życie praktyczne. Następstwem takich poglądów był udział kapłana we wszystkich dziedzinach życia społecznego i religijnego swoich parafian. W pierwszym rzędzie sam duszpasterz musiał zdawać sobie sprawę ze swego posłannictwa i swoim postępowaniem powinien wiernym dawać przykład chrześcijańskiego postępowania we wszystkich sytuacjach życiowych. W tej dziedzinie było zaangażowanych wielu świątłych kapłanów, którzy swoją działalnością, postawą codzienną oraz pismami zachęcali współbraci do bezinteresownego poświęcenia się dla dobra ogółu. W takiej działalności duszpasterza obok motywów czysto religijnych bardzo ważnym czynnikiem był motyw umiłowania Ojczyzny, a to zadanie wymagało od duszpasterzy, jak pisał o. Jacek Woroniecki, znajomości dziejów i kultury ojczyznej.

W ogólnej działalności wychowawczej w parafii podstawowe znaczenie posiadały jej aspekty charytatywne i społeczne. Pod kierunkiem świątłego i doświadczonego biskupa te dziedziny pracy duszpasterskiej nabierały wyjątkowego znaczenia. O ile w okresie niewoli narodowej taka działalność kapłanów katolickich spotykała się z opozycją i przeszkodami ze strony urzędników władzy okupacyjnej i policji carskiej, o tyle w wolnej Polsce takie trudności nie występowały, a potrzeby w tej dziedzinie były bardzo duże. W zakresie wychowawczym wiernych duże znaczenia posiadała liturgia, śpiewy kościelne oraz pielęgnowanie zwyczajów kościelnych i narodowych w życiu parafialnym. Rozwijanie tych form pobożności wiernych było istotnym obowiązkiem duszpasterzy.

Obok duszpasterstwa zwyczajnego, permanentnie prowadzonego w każdej parafii, duże znaczenie posiadała także działalność wychowawcza, prowadzona w duszpasterstwie nadzwyczajnym. Obejmowało ono rekolekcje i misje parafialne, działalność religijną w sanktuariach i w czasie pielgrzymek oraz wychowanie szkolne. Wychowanie religijne w szkole dotyczyło przede wszystkim zaznajomienia dzieci i młodzieży z zasadami wiary katolickiej i ich wcielanie w życiu codziennym. Zorganizowanie nauczania wiary w szkołach było obowiązkiem każdego proboszcza. Wreszcie duszpasterstwo nadzwyczajne było realizowane w rodzinach, stowarzyszeniach młodzieżowych oraz w duszpasterstwie stanowym i grupach specjalnych.

Tak zorganizowane wychowanie katolickie miało przygotować wszystkich wiernych do spotkania się z nowymi czasami i nową kulturą.

Jak zaznaczono wyżej, ks. Profesor E. Walewander swoje studium zamknął w granicach diecezji lubelskiej, która posiadała charakter wiejski. Zaznaczył jednocześnie, że inne były obowiązki i rola duchownych w zakresie wychowawczym w środowiskach przemysłowych. Świadectwem wielkiego zainteresowania problematyką wychowawczą w środowiskach robotniczych była rozprawa w tej dziedzinie ks. Tadeusza Peche z Będzina, poświęcona m. in. tej problematyce w Zagłębiu

Dąbrowskim oraz program wychowawczy, realizowany w Częstochowskim Seminarium Duchownym przez biskupa Teodora Kubinę, przygotowujący kleryków do pracy w środowiskach przemysłowych.

Ksiądz Profesor w swojej rozprawie wykorzystał bogaty materiał źródłowy, zawarty w ówczesnej prasie, zwłaszcza diecezjalnej. W sytuacji, kiedy w wielu wypadkach działalność duchowieństwa nie była udokumentowana w formie pisanej w kancelariach kościelnych, to artykuły prasowe nie tylko wypełniały tę lukę, ale zachowały walor dokumentacji źródłowej.

Książka ks. Profesora Edwarda Walewandra zasługuje nie tylko na przestudiowanie, ale winna być przedmiotem głębokiej refleksji. Winna także znaleźć licznych naśladowców, którzy metody badawcze Księdza Profesora powinni zastosować dla innych diecezji polskich w okresie II Rzeczypospolitej, co byłoby istotnym wkładem dla dziejów Kościoła w Polsce.

Ks. Jan Związek

Biskup lubelski Marian Leon Fulman. Pedagog trudnych lat, pod red. ks. Edwarda Walewandra, Lublin 2010, ss. 272.

Nakładem Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie ukazała się publikacja pod red. ks. E. Walewandra, *Biskup lubelski Marian Leon Fulman. Pedagog trudnych lat*, w nakładzie 500 egzemplarzy. Sympozjum naukowe ze *słowami wprowadzającymi* arcybiskupa lubelskiego prof. dra hab. Józefa Życińskiego i wojewody lubelskiego Genowefy Tokarskiej, którego materiały zawiera niniejsza pozycja, odbyło się 13 I 2009 r, a zorganizowane zostało przez Katedrę Pedagogiki Porównawczej Instytutu Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych KUL pod przewodnictwem jej kierownika ks. prof. dra hab. Edwarda Walewandra. Poświęcone zostało działalności pedagogicznej pierwszego biskupa lubelskiego w II Rzeczypospolitej i w latach okupacji hitlerowskiej Mariana Leona Fulmana. Biskupem lubelskim był w trudnych latach odbudowy Państwa i Kościoła po okresie niewoli narodowej oraz w latach okupacji hitlerowskiej, które dla Biskupa rozpoczęły się uwięzieniem na Zamku Lubelskim i aresztem domowym w Nowym Sączu. Na takie sympozjum i taką publikację zasłużył sobie bp Fulman stale trwającą działalnością wychowawczą duchowieństwa, młodzieży akademickiej i wiernych w diecezji, a przez to, jak stwierdził Ksiądz Profesor, stał się wzorem do naśladowania. Celowość sympozjum potwierdziło uczestnictwo w nim wielu dostojnych uczestników oraz grono wybitnych prelegentów i późniejszych autorów opublikowanych tekstów, a przede wszystkim liczni uczestnicy.

Prezentowana publikacja zawiera materiały posesyjne. Jest to wszakże zbiór artykułów, zaplanowanych przez organizatorów w ten sposób, że łącznie tworzą zwar-